

Philippe Gelez, *Safvet-beg Bašagić (1870—1934). Aux racines intellectuelles de la pensée nationale chez les musulmans de Bosnie-Herzégovine* [*Safvet-beg Bašagić (1870.—1934.). Intelektualni korijeni nacionalne misli muslimana Bosne i Hercegovine*], École française d'Athènes, Atena, 2010., 807 str.

Ova knjiga je neznatno izmijenjena verzija teksta doktorske disertacije iz povijesnih znanosti koju je Philippe Gelez obranio 2006. godine na pariškom Sveučilištu Sorbonne (Paris IV). Njezin autor je profesor na Odsjeku za slavenske studije na spomenutom sveučilištu i bavi se istraživanjem povijesti islama i muslimana u Bosni i Hercegovini. U ovoj je knjizi vrlo opširno obradio političku i intelektualnu biografiju Safvet-bega Bašagića, bosanskohercegovačkog političara, književnika, prevoditelja, književnoga kritičara i orijentalista koji je s vremenom postao jednim od simbola bošnjačke nacionalne ideje, naročito u devedesetim godinama prošlog stoljeća. Autor je, neizbježno, prikazao i društveno-političku situaciju u Bosni i Hercegovini na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće, koja je tada bila na raskoraku između pripadnosti dvjema državama, Osmanskom Carstvu i Austro-Ugarskoj. Zanimljivo je napomenuti da je o Bašagiću, iako ga se smatra jednim od utemeljitelja bošnjačkog nacionalnog identiteta, do izlaska ove knjige objavljena samo jedna monografija u Bosni i Hercegovini, a objavio ju je 2006. Muhidin Džanko pod naslovom *Dr. Safvet-beg Bašagić-Redžepašić (Mirza Safvet, vitez pera i mejdana). Intelektualna povijest i ideologijska upotreba djela* (Sarajevo Publishing, Sarajevo, 2006.). Iste godi-

ne kada je Gelez objavio svoju doktorsku radnju, Lejla Gazić iz Orijentalnog instituta u Sarajevu također je objavila doktorsku disertaciju o Bašagiću, obranenu 2004. godine, pod naslovom *Naučno i stručno djelo dr. Safvet-bega Bašagića* (Orijentalni institut u Sarajevu, Sarajevo, 2010.).

Glavnina arhivskoga gradiva korištenog za ovu knjigu nalazi se u osobnom arhivu Safvet-bega Bašagića u Historijskom arhivu u Sarajevu, u fondu obitelji Bašagić u Arhivu Hercegovine u Mostaru, te u Arhivu Bosne i Hercegovine u Sarajevu. Autor knjige je sustavno proučio svu dostupnu građu i odlučio se za kronološku strukturu svojeg djela. Nakon »Uvoda« (1.-13. str.) slijede tri velike kronološko-tematske cjeline: »Korijeni Bašagićeve misli: obiteljski korijeni i intelektualna izobrazba (1596.—1890.)« (15.-149. str.), »Nacionalizam i orijentalizam Safvet-bega Bašagića (1890.—1906.)« (151.-393. str.) i »Kultur i politika Safvet-bega Bašagića (1907.—1934.)« (395.-571. str.).

U prvome dijelu knjige (»Korijeni Bašagićeve misli: obiteljski korijeni i intelektualna izobrazba«) autor obradu teme započinje poslovicom koja kaže da »jabuka ne pada daleko od stabla« i nastavlja u njezinu duhu: ekstenzivnim opisom podrijetla obitelji Bašagić, bogate i ugledne begovske obitelji iz Hercegovine, zatim opisom društvenog i političkog djelovanja Safvet-begova oca, stanja u Bosni i Hercegovini za vrijeme kršćanskog ustanka 1875. i za vrijeme austro-ugarske okupacije 1878. godine. Kada je ta osmanska pokrajina zatim bila dodijeljena na upravu Austro-Ugarskoj i kada su se tamošnji muslimani našli u novim kulturnim, gospodarskim i vjerskim uvjetima kojima se trebalo prilagoditi, Safvet-begov otac bio je jedan od onih koji su se brzo prilagodili. Tako je svojeg sina iz tradicionalne vjerske osnovne škole poslao u modernu austrijsku

četiri polja: pisanjem povijesnih, književnih, obrazovnih i religioznih tekstova. Bašagić je u svojim historiografskim radovima promovirao teoriju da muslimanski Bošnjaci imaju kontinuitet još iz srednjeg vijeka preko bogumila sve do 20. stoljeća. Na području književnosti Bašagić se angažirao pokretanjem lista *Behar* 1900. godine. Što se tiče obrazovnog polja, postao je prvi predsjednik Muslimanskog kulturnog društva *Gajret*, također 1900. godine. Na religijskom polju iskazivao je naklonost begovskome sloju kao osloncu muslimanskih Bošnjaka, a islamskoj vjeri jer je smatrao da je muslimanska vjerska elita (ulema) u Bosni i Hercegovini suviše konzervativna i tradicionalna da bi mogla sudjelovati u modernizaciji društvenog života. Nakon povratka u Sarajevo postaje profesor arapskog jezika u Sarajevskoj velikoj gimnaziji 1900. i na tom je položaju ostao do 1906. godine. Autor smatra da spomenuta Bašagićeva intelektualna nastojanja nisu ostavila vidljiv trag u muslimanskoj zajednici jer su njegove težnje bile preučene za tamošnju sredinu.

U trećem dijelu knjige (*«Kultur i politika Safvet-bega Bašagića»*) autor Bašagićevu društveno-političku ideologiju imenuje pojmom *Kultur*, koji označava njegovu poetiku, znanstveni izričaj i političko usmjerenje u jednom, a koja je rezultat svih onih utjecaja koje je upio tijekom svojeg života. Političko je djelovanje preuzelo primat u Bašagićevu životu nakon 1906. godine. Naime, iako je doktorirao orijentalistiku u Beču 1910. i konkurirao za mjesto profesora orijentalnih jezika na Sveučilištu u Zagrebu, odabrao je politiku; postao je zastupnik u Bosanskom saboru 1910. godine, a zatim potpredsjednik i predsjednik istoga sabora. Raspad Austro-Ugarske označavao je veliku prekretnicu u njegovu životu: jugoslavens-

ka ideja prevladala je stvaranjem jugoslavenske države i njegove su političke težnje pale u sjenu. Ponovo se okrenuo znanstvenom radu i bio je zaposlen u Zemaljskome muzeju u Sarajevu od 1919. do 1927. godine. Zbog bolesti koja ga je mučila posljednjih godina života autor to razdoblje Bašagićeva života naziva »sporom smrću« (535. str.), koja ga je stigla 1934. godine.

Nakon trećega tematskog bloka slijedi epilog knjige nazvan »Posthumna sudbina« (573.-609. str.), u kojem je autor naveo na koje je sve načine i u kojim prigodama Bašagić bio spominjan nakon svoje smrti pa sve do 2004. godine. Ono što je vrijedno spomenuti jest da su dva različita nacionalizma koristila Bašagićev lik i djelo i promovirala ga kao svoj uzor. Najprije je hrvatski nacionalizam za vrijeme Nezavisne Države Hrvatske hvalio Bašagića kao promicatelja hrvatskog nacionalizma među bosanskohercegovačkim muslimanima i, među ostalim, svečano proslavio desetu godišnjicu njegove smrti 1944. godine. Zatim je bošnjački nacionalni pokret od 1992. godine promicao Bašagićev rad na nacionalnom aktiviranju muslimana u Bosni i Hercegovini za vrijeme austrougarske uprave. Nakon toga poglavlja slijede »Zaključak« (611.-616. str.) i iscrpni »Dodaci« (617.-689. str.), među kojima je najzanimljivija tablica podataka iz popisa stanovništva u Bosni i Hercegovini od 1866. do 1931. godine (619. str.). Nakon toga slijedi »Bibliografija« (691.-775. str.) te »Kazalo osobnih imena« (771.-800. str.).

Bašagić je oblikovao najvažnije linije bosanskohercegovačkog muslimanskog identiteta, odnosno bošnjačkog nacionalizma, krajem 19. i početkom 20. stoljeća, u vrijeme kada je Austro-Ugarska gurala bosanskohercegovačko stanovništvo prema modernizaciji, a ono se njemu opiralo. Uzevši za uzore hrvatske, srpske i turske

nacionalne pokrete druge polovine 19. stoljeća, Bašagić je na početku radio i na izgradnji posebnog bošnjačkog muslimanskog nacionalnog identiteta koji bi se razlikovao od spomenutih nacionalizama svojom kulturnom i religioznom posebnosti. Ta ideja nije uhvatila snažan korijen u njegovo vrijeme, ali je procvjetala u devedesetim godinama 20. stoljeća. Autor knjige smatra da je ono što je Bašagića zaustavilo u snažnijoj propagaciji vlastitih ideja i agresivnijem suprotstavljanju političkim protivnicima bio nekakav manjak energije koji ga je kočio uvijek kada je trebao nametnuti svoje ambiciozne ideje.

Ovo je sustavno, pregledno i sveukupno vrlo kvalitetno napisana knjiga. Međutim, kao svojevrstan nedostatak može se navesti autorova duboka naklonjenost Bašagićevoj ličnosti koja je vidljiva u gotovo svakom poglavlju, a iz nje proizlazi manjak autorove objektivnosti prigodom prikazivanja Bašagićevih protivnika i kritičara. Ono što valja napomenuti jest da autor u knjizi ciljano dijeli stanovništvo Bosne i Hercegovine ne po nacionalnoj osnovi, nego po vjeri, dakle na pripadnike katoličke, pravoslavne i islamske vjere, jer smatra da su religiozni identiteti u Bosni i Hercegovini jači od nacionalnih s obzirom na to da prednjače u povijesnom razvoju. Njegov je stav da su nacionalne ideologije u Bosni i Hercegovini uzele korijena tek krajem 19. stoljeća pod utjecajem srpskog i hrvatskog nacionalizma koji su se prelili iz susjednih zemalja i utjecali na domaće stanovništvo koje se u nacije podijelilo po vjerskoj osnovi. Imajući u vidu tu činjenicu, nije čudno da autor ne pokazuje naklonjenost zagovornicima srpskog i hrvatskog nacionalizma koji su djelovali u Bašagićevo vrijeme, jer vjerojatno njihovu angažiranost smatra posljedicom vanjskih utjecaja. U knjizi se mogu pronaći

neke sitne pogreške, npr. pogrešno napisano ime osmanskog sultana Selima I. («Selimshah I», 170. str.), ili kada autor za Milu Budaka kaže da je 1926. godine bio «književnik velikog ugleda» (563. str.), ili kada za Ivu Andrića kaže da je bio «naklonjen socijalizmu» (582. str.). Sve u svemu, knjiga Philippea Geleza vrlo je vrijedno djelo koje predstavlja kvalitetan doprinos proučavanju ličnosti Safvet-bega Bašagića, a samim time i društvene, političke i intelektualne povijesti Bosne i Hercegovine krajem 19. i početkom 20. stoljeća.

• *Andželko Vlašić*